

H. METSA
K. PARVEL

**Tootmise
ja tarbimise
seostamise
põhiküsimusi
üleminekul
kommunismile**

H. METSA · K. PARVEL

TOOTMISE JA TARBIMISE
SEOSTAMISE PÕHIKÜSIMUSI
ÜLEMINEKUL
KOMMUNISMILE

Nr. 312

1MA
M45

Kaane kujundanud L. Kruusmaa

ll

2 N

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
~~84272~~

187395

SISSEJUHATUSEKS

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXI kongress tähistas Nõukogudemaa astumist kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise ajajärku. Selleks perioodiks kavandati järgmised põhilised ülesanded: kommunistliku ühiskonna materiaalse tehnilise baasi loomine, elanikkonna kasvavate aineliste ja vaimsete vajaduste üha täielikum rahuldamine ning NSV Liidu majandusliku ja kaitsevõimsuse edasine tugevdamine.

Need ülesanded on omavahel tihedalt seotud. Kommunistliku ühiskonna materiaalse tehnilise baasi loomine on kindlaks materiaalseks eelduseks rahva kasvavate materiaalse ja kultuuriliste vajaduste üha täielikumale rahuldamisele. Teiste sõnadega — mida edukamalt arendatakse sotsialismilt kommunismile ülemineku perioodil tootmist, seda kõrgemal tasemel on tarbimine.

Praktiliselt tuleb kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodil lahendada Nõukogude riigi ajalooline ülesanne — jõuda järele ja minna ette kõige arenenumatest kapitalistlikest maadest, sealhulgas ka Ameerika Ühendriikidest, tootmise ja tarbimise taseme poolest iga inimese kohta. Muidugi mõista ei ole Ameerika Ühendriikide tase tootmise ja tarbimise osas meie edasiliikumisele mingisuguseks piiriks või lõpp-peatuseks, vaid ainult teatud vahejaamaks.

Vastavalt Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi projektile tuleb Nõukogude Liidus kahe aastakümne jooksul luua kommunismi materiaalne tehniline

baas ning garanteerida kogu elanikkonnale aineliste ja kultuuriliste hüvede küllus, millega nõukogude ühiskond jõuab päris ligidale vajaduste järgi jaotamise printsiibi elluviimisele.

Seoses kõige sellega kerkib üles terve rida huvitavaid probleeme, nagu tootmine ja tarbimine, akumulatsioon, tarve, nõudmine, pakkumine, ühiskondlik tarbimisfond jt. Nende vastastikust seost ja dünaamikat kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodil käsitlebki käesolev brošüür.

MÖNINGAID ÜLDMÕISTEID TOOTMISE JA TARBIMISE SEOSTAMISE ALALT

Tootmine ja tarbimine on ühiskondliku taastootmise protsessi koostisosad. Taastootmine kujutab endast tootmise, jaotamise, vahetuse ja tarbimise ühtsust. Tootmine loob esmased tingimused inimühiskonna eksisteerimiseks. Kui poleks tootmist, poleks inimesel võimalik rahuldada oma tarbeid toidu, riietuse, elamu jne. osas. Lühidalt — ilma tootmiseta ei saa inimühiskond üldse eksisteerida. Seejuures on tootmine alati ühiskondlik, sest inimene loob võitluses loodusjõududega materiaalseid hüviseid mitte üksinda, vaid alati kollektiivselt.

Ühiskondlik tootmine jaguneb kahte suurde alagruppi: tootmisvahendite tootmine, mille K. Marx tähistas tähega A, ja tarbeesemete tootmine ehk B-grupp.

Tarbimine on produkti või kauba tarbimisväärtuse kasutamise protsess. Majandusteaduses tehakse vahet tootliku ja isikliku tarbimise vahel. Tarbimine, mis on seotud materiaalsete hüviste tootmise protsessi teenindamisega, on tootlik tarbimine. Produktide tarbimine ühiskonna liikmete poolt elatusvahenditena on isiklik tarbimine. Tootliku tarbimise lõpptulemuseks on ühe või teise hüvise valmistamine. Isiklik tarbimine kindlustab tootja enese olemasolu. Mõlemad tarbimise liigid on ühiskondliku taastootmise protsessi tähtsateks koostisosadeks. Antud brošüüris käsitletakse ainult isiklikku tarbimist.

Jaotamine ja vahetus on ühiskondliku taastootmise protsessi faasid, mille käigus toodetud hüvised viiakse tarbijateni. Jaotamise küsimused üleminekul sotsialismilt kommunismile ongi meie edaspidise käsitluse peamiseks aineks.

Tootmine on tarbimise suhtes primaarne. Tootmine loob tarbimise sellega, et «1) soetab temale materjali, 2) määrab kindlaks tarbimise viisi, 3) kutsub tarbijas esile vaja-

duse, mille esemeks on tema poolt loodud produkt».¹ Teaduse ja tootmise arenemine avardab ühiskonna liikmete tarvete ringi, kutsudes esile üha uusi ja uusi tarbeid. Seoses sellega kasvab tarvete üldine maht ühiskonnas.

Ühiskonna tarvete mahu kindlaksmääramise aluseks on teaduslikult põhjendatud ratsionaalse tarbimise normid, millede väljatöötamisel on lähtutud terve, normaalselt arenenud inimese igakülgse harmoonilise arenemise vajadustest. Seejuures on võetud arvesse kutsetööd ning maa üksikute piirkondade kliimaatilisi ja rahvuslikke iseärasusi. Nii näiteks kõigub NSV Liidus liha ja lihasaaduste ratsionaalse tarbimise keskmine norm ühe inimese kohta aastas 73—91 kg piires.

Ühiskondlik tarbimine avaldab omakorda aktiivset mõju tootmisele. Ilma tootmiseta ei oleks tarbimist, kuid ka ilma tarbimiseta ei oleks tootmist. Igale uuele tootmistsüklile peab eelnema varem valmistatud produktide tarbimine ühiskonna liikmete poolt. Vastupidisel juhul oleks häiritud normaalne taastootmisprotsess, mis peab kulgema kooskõlas ühiskonna tarvetega.

Kapitalistlikus ühiskonnas areneb tootmine eraomanduse valitsemise tõttu stiihiliselt ja seepärast pole seal võimalik saavutada vastavust tarbimise ja tootmise struktuuri vahel. Vastupidine on olukord sotsialistlikus ühiskonnas, kus valitseb tootmisvahendite ühiskondlik omandus ja viimase baasil toimib rahvamajanduse plaanipärase proportsionaalse arenemise seadus.

Seejuures tuleb rõhutada, et tänapäeval ei suuda tootmine täielikult rahuldada ühiskonna tarbeid. Seepärast rahuldatakse sotsialismi ja sotsialismilt kommunismile ülemineku perioodil inimeste tarbeid üldreeglina maksevõimelise nõudmise piirides.

Nõudmine on üks osa ühiskonna tarvete mahust, ja nimelt see osa, mille ulatuses tarbeid antud momendil rahuldatakse. Nõudmise maht on tervikuna ja struktuuriliselt kindlaksmääratav suurus. Tema aluseks on elanikkonna käsutuses olevate rahaliste vahendite hulk. Nõudmise laia-
tarbekaupade järele kujundab tegelikult suurem osa elanikkonna palkadest, pensionidest, stipendiumidest jne. ning see osa ettevõtete ja asutuste rahalistest vahenditest, mis

---

¹ К. Маркс, К критике политической экономии, Госполитиздат, 1953, lk. 204.

on määratud vajalike tarbeesemete hankimiseks kaubandusvõrgust ostu-müügi teel. Niisiis on nõudmise maht väiksem suurus kui tarvete maht, haarates ainult teatava, antud momendil ostu-müügi teel rahuldatava osa tarvetest.

Kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodil lähenevad maksevõimelise nõudmise maht ja struktuur järk-järgult elanikkonna tarvete mahule ja struktuurile. Kommunismi täieliku võidu üheks tingimuseks on ühiskonna nõudmise mahu täielik kokkulangemine ühiskonna tarvete mahu ja struktuuriga. Selleks peab nõudmise maht pidevalt kasvama. See saavutatakse palkade, pensionide jne. tõstmise ning kaupade hindade alandamise teel. Nõudmise kasvu materiaalseks aluseks on aga ühiskondliku tootmise kasv, s. o. nõudmise reaalse kasvu tagatiseks on pakkumise kasv, materiaalsete hüviste tootmise arenemine. Järgnevalt käsitlemegi üht olulisemat tegurit, mis määrab materiaalsete hüviste tootmise ja seega ka ühiskonna tarbimise taseme, — rahvatulu jagunemist akumulatsiooniks ja tarbimiseks.

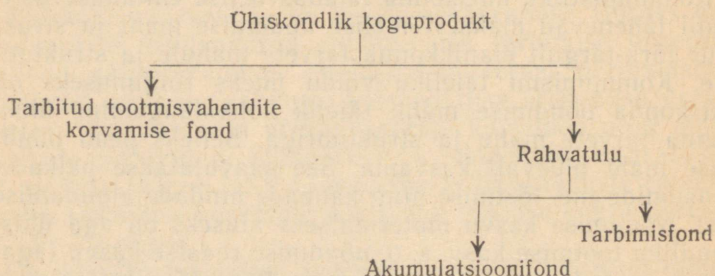
RAHVATULU JAGUNEMINE AKUMULATSIOONIFONDIKS JA TARBIMISFONDIKS

Ühiskondlik koguprodukt koosneb väärtuseliselt kahest osast: 1) tootmisprotsessis valminud produktile ülekantud tootmisvahendite väärtusest ja 2) uuest väärtusest, mis on loodud teatud aja jooksul uuesti kulutatud tööga ning mis moodustabki rahvatulu.

Seega on rahvatulu väärtuseliselt üks osa ühiskondlikust koguproduktist, teatud perioodi (näiteks aasta) jooksul ühiskondliku produkti koosseisus loodud uus väärtus. Esemelisest küljest kujutab rahvatulu endast mitmesuguste hüviste kogumit, hulka.

Sotsialistlikus ühiskonnas läheb rahvatulu tervikuna ühiskonna käsutusse ning seda kasutatakse ühiskonna huvides. Kapitalistlikus ühiskonnas seevastu läheb suurem osa rahvuslikust tulust ekspluataatorite taskusse. Nii näiteks moodustavad kolme ameerika monopolisti — Duponti, Rockefelleri ja Melloni rikkused tänapäeval summa, mis võrdub 28 miljoni ameerika töölise aastapalgaga. Ajavahe- mikus 1937—1956 kasvas nimetatud kolme monopolisti rikkus 9-kordselt, tööliste sissetulek aga mitte.

Sotsialistlikus ühiskonnas jaguneb rahvatulu kahte ossa — akumulatsioonifondiks ja tarbimisfondiks. Seega võime ühiskondliku koguprodukti ja rahvatulu jagunemist kujutada skemaatiliselt järgmiselt:

Elanikkonna tarbimise, s. o. elanikkonna tarvete rahuldamise materiaalseks aluseks on rahvatulu baasil kujunev tarbimisfond. Tarbimisfondi absoluutne suurus sõltub eelkõige rahvatulu suurusest. NSV Liidus oli rahvatulu kasvanud 1960. aastaks 1913. aastaga võrreldes peaaegu 22-kordselt.² Rahvatulu suurenemise alusel on kasvanud tarbimisfond, seega ka rahva elatustase. Teiseks sõltub tarbimisfondi absoluutne suurus sellest, kui suur on tema osatähtsus rahvatulus.

Järelikult tähendab tarbimisfondi osatähtsuse suurendamine akumulatsioonifondi ja akumulatsiooni vähendamist ning lõppastmes koguni sellest loobumist. Kas aga võib üldse loobuda ühe osa rahvatulu akumulatsioonist?

See küsimus on võrdne küsimusega, kas meil ei tuleks katkestada tsemenditehase «Punane Kunda» rekonstrueerimine, Balti soojuselektrijaama ehitamine ja palju teisi üritusi, sealhulgas ka uute elamute ehitamine. Minna seda teed tähendaks tootmist mitte laiendada ja seega ka elanikkonna tarbeid kasvavas ulatuses mitte rahuldada. Akumuleerimise lõpetamine võiks küll antud momendil elanikkonna tarbimise taset mõningal määral tõsta, kuid edaspidi jääks see tase muutumatuks või isegi alaneks (rahva juurdekasvu tõttu). On selge, et ükski riik, eriti aga sotsialistlik, ei või loobuda ühe osa rahvatulu akumulatsioonist. Akumuleerida täna üks osa rahvatulust tähendab tootmise mahu ja rahvatulu kasvu homme. Kui tarbimisfondi

² Vt. «Коммунист», 1961, № 2, lk. 39.

osatahtsus rahvatulus jääbki muutumatuks, tähendab see rahvatulu üldise kasvu juures tarbimise pidevat suurenemist. Seega akumulatsioon, mis on täna tarbimise otsene vastand tarbimise seisukohalt, muutub homme iseenda vastandiks, s. o. muutub tarbimiseks. Selles mõttes on akumulatsiooni- ja tarbimisfondil sotsialistlikus ühiskonnas ühine eesmärk.

Kuid hoolimata sellest et akumulatsiooni ja tarbimise huvid pikemaajalise arenemise seisukohalt ühtivad, valitseb nende vahel igal antud momendil teatud vastuolu. See vastuolu on mööduv ning pole seetõttu antagonistlik. Kuid vastuolu jääb vastuoluks ja seepärast on vaja akumulatsioonifondi ning tarbimisfondi suhe rahvatulus ühiskonna igal arenemisetapil optimaalselt ühendada, s. t. ühendada nii, et poleks kahjustatud tootmine ja tarbimine antud momendil, samuti tootmise ja tarbimise kasv.

Viimaseil aastail on akumulatsiooni ja tarbimise suhe nõukogude majanduses olnud enam-vähem stabiilne. Akumulatsioonifondi suunatakse ligikaudu 25% ja tarbimisfondi 75% rahvatulust.

Tekib küsimus: kas ei oleks kommunismi materiaalse tehnilise baasi kiirema loomise eesmärgil vajalik ja otstarbekohane suurendada praegusel momendil akumulatsiooni osatahtsust rahvatulus? Kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodil on oluline nii tootmise kiire kasv kui ka elanikkonna tarvete üha täielikum rahuldamine. Ei tohi hetkekski unustada, et elanikkonna tarbimise pidev kasv on sotsialism ja kommunismi ülesehitamine tegelikkuses. Sm. N. S. Hruštšov ütles oma kõnes NLKP Keskkomitee 1961. aasta jaanuaripleenumil, et «kui nõukogude võimu algaastail, esimestel viisaastakutel, töölisklass, talurahvas ja töötav haritlaskond oli riigi majanduse ja tema kaitsevõime tugevdamiseks sunnitud, nagu öeldakse, püksirihma pingutama, siis nüüd on meie maal olemas võimalused elanikkonna aineliste ja vaimsete vajaduste täielikumaks rahuldamiseks».³

Vastavalt vajadusele kiirendada esimestel viisaastakutel akumulatsiooni tõusis ka akumulatsioonifondi osatahtsus rahvatulus, ulatudes 1932. aastal 27 protsendini. Sel ajal oli rahvatulu absoluutne suurus palju väiksem ja see

---

³ N. S. Hruštšov, Rahva heaolu tõstmine ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded, Tallinn, 1961, lk. 9—10.

tõltu avaldus suhte muutumine akumulatsiooni kasuks otsekohe ka rahva elatustasemes. Tänapäeval on olukord selles suhtes palju muutunud. Tingimustes, kus rahvatulu on palju kordi suurem ja kus ta kasvab väga kiiresti (keskmiselt 8—10% aastas), on võimalik tarbimise ja akumulatsiooni suhet teatud piirides muuta, ilma et see tooks kaasa ühe poole suuruse märgatavat vähenemist.

Kui heita pilk rahvamajanduse arendamise kontrollarvudele aastaiks 1959—1965, näeme, et rahvatulu 62—65-protsendilise kasvu juures kasvab akumulatsioonifond 68—71%, tarbimisfond aga 60—63% võrra. Seega muutub käesoleval seitseaastakul akumulatsioonifondi ja tarbimisfondi suhe rahvatulus mõningal määral akumulatsioonifondi kasuks. Kuid sellest hoolimata suureneb kogu seitseaastaku jooksul pidevalt elanikkonna tarvete rahuldamise määr, seda tänu mitmetele majanduspoliitilistele abinõudele, milledest olulisemaks tuleb pidada tööliste ja teenistujate töötasult võetavate maksude järkjärgulist kaotamist alates 1960. aasta 1. oktoobrist (selle tulemusena suureneb nimetatud grupi töötajate töötasu 360 miljoni rubla võrra aastas⁴). Pidevalt kasvab nõukogude rahva tarvete rahuldamine ühiskondlike fondide baasil. Samal ajal on akumulatsioonifondi osatähtsuse teatud kasvu tõttu garanteeritud edaspidiseks rahvatulu ja seega ka tarbimisfondi kiirendatud juurdekasv. See tähendab, et käesolev seitseaastak loob senisest suuremal määral materiaalseid eeldusi tootmise mahu, seega ka nõudmise mahu lähendamiseks elanikkonna tarvete mahule.

NÕUDMISE JA PAKKUMISE VAHEKORD NING NEID MÕJUTAVAD TEGURID

Nõukogude rahva materiaalsete tarvete rahuldamine toimub nõukogude kaubanduse kaudu. Tööstus- ja põllumajandussaaduste tootmise kiire kasv võimaldab kaubandusel rahuldada elanikkonna vajadusi üha täielikumalt. Ainuüksi 1960. aastal müüdi elanikkonnale riikliku ja kooperatiivkaubanduse võrgu kaudu liha ja lihasaadusi 13%, piima ja piimasaadusi 14%, suhkrut 13%, mööblit, 19%,

---

⁴ Rahalised väärtused on antud siin ja edaspidi 1961. aasta 1. jaanuarist kehtestatud rahakursi järgi.

televisoreid 32%, valmisriideid ja pesu 16% ning sõiduautosid 43% võrra rohkem kui eelmisel aastal.

Rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaani edukas elluviimine loob üha suuremaid võimalusi rahva tarvete veelgi täielikumaks rahuldamiseks. Aastail 1959—1965 suureneb toidukaupade müük elanikkonnale 57%, tööstuskaupade müük aga 69% võrra. Eriti suureneb selliste toidukaupade müük, millel on suur tähtsus elanikkonna toitumise struktuuri parandamise seisukohast. Liha, piimasaaduste ja munade müük suureneb rohkem kui 2-kordselt, puuvilja müük aga 3,3-kordselt. Taimerasva, kartulit, juurvilja, teed ja heeringaid müüakse elanikkonnale seitseaastaku lõpul ulatuses, mis vastab ratsionaalsetele toitumisnormidele.

Selleks, et kasutada kõige ratsionaalsemalt seda, mida võib anda inimesele loodus ja töö, et tootmise kasv vastaks nõudmisele ja tarvetele, on vaja uurida põhjalikult nii tarbeid kui ka nõudmist.

Et määrata kindlaks nõudmist tootmisvahendite järele, mis on väga tähtis rahvamajanduse arendamise plaanide koostamise seisukohast, viiakse tavaliselt läbi vastavad arvutused. Raskusi võib tekkida ainult sel juhul, kui on tegemist uute materjalide kasutuselevõtmisega (näiteks kui plastmass asendab metalli).

Hoopis keerulisem on aga määrata kindlaks nõudmist rahvatarbekaupade järele, eriti veel seetõttu, et nõudmine tootmise arenemise ning rahva elatustaseme tõusu tulemusel pidevalt muutub. Tarbeesemete tootmine peab katma elanikkonna nõudmised nii toidu- kui ka tööstuskaupade osas mitte ainult üldmahus, vaid ka struktuuris.

Mida siis mõistetakse nõudmise ja pakkumise all, kuidas nende suurust kindlaks määrata ja millised põhilised tegurid mõjutavad neid? Käesoleval juhul mõistame nõudmise all elanikkonna maksevõimelist nõudmist, s. o. rahalisi tulusid, mida kasutatakse kaupade ostmiseks tarbimise eesmärgil. Kommunismi ülesehitamise perioodil jääb tarbimine tinglikult piiratuks. Selle mahu määravad eeskätt rahalised tulud. Väiksema osa katavad naturaaltulud. Rahaliste tulude peamiseks allikaks on töötasu, mida maksatakse vastavalt tehtud töö hulgale ja kvaliteedile. Teiste tulude (stipendiumid, pensionid jne.) osatähtsus on väiksem. Elanikkonna reaaltulud kasvavad pidevalt, mis on seaduspäraseks nähtuseks meie ühiskonnas.

Töötajate reaaltulusid ja seega ka nõudmist rahvatarbe-
kaupade järele on suurendanud viimaseil aastail väikese-
palgaliste tööliste palkade tõstmine, laenude ja maksude
kaotamine, pidev jaehindade alandamine, uue pensioni-
seaduse ellurakendamine jne. Töötajate sissetulekute suu-
renemist aastail 1955—1959 iseloomustavad järgmised
andmed: palgafondi suurendamine on andnud 17,1 miljardit
rubla, maksude vähendamine 870 miljonit rubla, riigilae-
nude süsteemi kaotamine 2,2 miljardit rubla ja pensionide
suurendamine 4 miljardit rubla aastas. Viie aasta jooksul
suurenesid töötajate sissetulekud 24,2 miljardi rubla võrra
aastas. Suurenenud on ka kolhoosnikute sissetulekud.
1959. aastal said kolhoosnikud töö eest kolhoosides 2,3 mil-
jardit rubla rohkem kui 1955. aastal.⁵

Reaalpalk kasvab ka edaspidi ning järelikult suureneb
veelgi elanikkonna nõudmine toiduainete ja rahvatarbe-
kaupade järele. See vastab Nõukogude valitsuse poliitikale.
Kõik see valmistab ette järkjärgulist üleminekut saaduste
kommunistlikule jaotamisele ühiskonna liikmete vahel.

Pakkumine peab kahtlematult katma maksevõimelise
nõudmise. Pakkumise all mõistame kaupade hulka, mis
suunatakse elanikkonnale müügiks. Tarbeesemete tootmist
on ette nähtud suurendada seitseaastaku jooksul 62—65%
võrra, mis peab garanteerima elanikkonna kasvavate nõud-
miste rahuldamise. Tuleb kaotada teatud disproportsioon
tööstus- ja põllumajandussaaduste tootmises. Nagu rõhu-
tas N. S. Hruštšov NLKP Keskkomitee 1961. aasta ja-
nuaripleenumil, tuleb pöörata senisest suuremat tähele-
panu põllumajandussaaduste tootmise suurendamisele, et
rahuldada täielikult nõudmist toiduainete järele.

Kuidas planeeritakse praegu turu kaubafonde, mis on
mõeldud müügiks elanikkonnale? Kasutades ära rahva-
majanduse proportsionaalse plaanipärase arenemise sea-
dust ning siit tuletatud direktiive rahvamajanduse kiire-
tempoliseks edasiarendamiseks, planeeritakse turu kauba-
fondid, s. o. pakkumine, üksikute kaupade materiaalsete
bilansside alusel, mis koostatakse eraldi iga kauba kohta
(suhkru bilanss, puuvillase riide bilanss jne.).

---

⁵ Vt. N. S. Hruštšov, Rahva heaolu tõstmine ja põllumajan-
dussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded, Tallinn, 1961,
lk. 7.

Kauba materiaalne bilanss

Sissetulek ehk ressursid	Kulutamine
1. Varud planeeritava perioodi alguseks	Turu kaubafond (müügiks elanikkonnale)
2. Sissetulek tootmisettevõtetest (tööstus, põllumajandus)	Turuväline kaubafond Fond tööstuslikuks töötlemiseks jne.
3. Import	Eksport
4. Muud sissetulekud	Riiklike reservide täiendamine Varud planeeritava perioodi lõpuks
Kokku	Kokku

Tegelik pakkumine sõltub muidugi rahvamajandusplaani täitmist mõjutanud teguritest, nagu üksikute ettevõtete tootmisplaani täitmine, nomenklatuursest plaanist kinnipidamine jne. Kommunismi laiahaardelise ülesehitamise perioodil hakatakse kaupade pakkumise mahtu järk-järgult planeerima materiaalsete bilansside alusel, lähtudes elanikkonna teaduslikult põhjendatud tarvetest. Seega ei ole materiaalsete bilansside koostamise aluseks enam varem olemasolnud tootmisvõimsused, vaid nõudmine, arvestusega, et see katab ratsionaalsed tarbed 100-protsendiliselt. See kindlustab saaduste külluse.

Turufondide ehk pakkumise planeerimisel peeti seniajani rangelt silmas proportsioone, mida dikteerib rahvamajanduse plaanipärase proportsionaalse arenemise seadus.

Nagu juba öeldud, tuleb lähemal aastail suhkru, taime- rasva, tee ja heeringate turufondi planeerimisel arvestada teaduslikult põhjendatud tarbimismorme. Sama kehtib mitte väga kauges tulevikus rea tööstuskaupade kohta. Järjest efektiivsemaks muutub tarbijate nõudmise mõju tootmisele. Tööstusettevõtted peavad tundma rohkem huvi tarbimismõudluse kujunemise vastu, sest vastupidisel juhul jääb nende toodang turustamata. Tuleb suurendada tööstusettevõtete vastutust kaupade sortimendi laiendamise ja kvaliteedi parandamise eest. Kõike seda on vaja kommunistliku jaotusprintsipi elluviimise ettevalmistamiseks.

Pärast üldise turufondi mahu kindlaksmääramist üksikute kaupade läbilõikes planeeritakse selle jaotamine. Turufondide õige jaotamine tagab nõudmise rahuldamise

territoriaalses läbilõikes. Kõigi kaupade turufondide jaotamine peab katma elanikkonna maksevõimelise nõudmise. Vabariigi turufondid jaotatakse linnade kaubandusorganisatsioonide vahel, lähtudes linna elanike arvust, ilma elanikkonda tulude suuruse järgi rühmitamata, transiitreisijate arvu ja rajooni elanikkonna varustamisel linna osa arvestamata. Kuid niisugune kaubafondide jaotamise praktika võib viia selleni, et osa kaupu jääb seisma, nõudmine mõnede kaupade järele aga ületab pakkumise.

Nõudmise üldmaht suureneb aastast aastasse, kaupade sortiment vastab ikka rohkem kujunevale nõudmisele. Defitsiitsete kaupade arv väheneb pidevalt. Käesoleval ajal võiks mainida defitsiitsetena ainult mõningaid küllaltki hinnalisi tööstuskaupu, nagu televiisorid, pesupesemismasinad, masinal kootud vaibad, kasukad, autod, fajansstooted jm. Toidukaupade osas defitsiitseid kaupu põhiliselt ei ole. Kui esinebki puudust üksikutest produktidest, siis on see ajutine nähtus, mis on sageli tingitud turufondide põhjendamatus jaotamisest territoriaalses lõikes.

Elanikkonna maksevõimeline nõudmine ehk ostufondid määratakse kindlaks elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansi alusel, mis koostatakse vabariikide läbilõikes ja kogu NSV Liidu kohta tervikuna.

Elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilanss
(lihtsustatud skeem)

Tulud	Kulud
<ol style="list-style-type: none"> 1. Töötasu 2. Tulud kolhoosidest 3. Tulud põllumajandussaaduste realiseerimisest 4. Pensionid ja abirahad 5. Stipendiumid 6. Laekumised finantssüsteemist 7. Muud tulud 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaupade ost — nõudmine 2. Teenuste eest tasumine 3. Kohustuslikud maksud 4. Hoiuste juurdekasv 5. Vabatahtlikud maksud
bilanss	bilanss

Kui arvata elanikkonna rahaliste tulude üldsummast maha mittekaubalised kulud (teenuste eest tasumine, maksud jne.) ja hoiuste juurdekasv (mis näitab elanikkonna

jõukuse kasvu), siis ülejäänudtulu kujutabki endast elanikkonna maksevõimelist nõudmist ehk ostufondide mahtu. Maksevõimeline nõudmine ühelt poolt ning pakkumine teiselt poolt on ka jaekaubakäibeplaanide koostamise aluseks ja kõik nad on omavahel tihedalt seotud.

Nõudmine sõltub seega elanikkonna rahaliste tulude summast, mittekauvalistest kuludest ja hoiuste juurdekasvust.

Nõudmise maht on nii NSV Liidu kohta tervikuna kui ka vabariikide läbilõikes võrdlemisi täpselt kindlaksmääratav elanikkonna rahaliste tulude ja kulude bilansside alusel. Nõudmine ja pakkumine on teineteisega otseselt seotud ning tingivad teineteist.

Kaupade nõudmise ja pakkumise vahelise seose probleemid vajavad käesoleval ajal üha suuremat tähelepanu. Kui aastaid tagasi jäi kaupade tootmine maha maksevõimelisest nõudmisest, oli põhiliseks ülesandeks üldise kaubamassi suurendamine kõigi kaubaliikide progresseeruva tootmise teel. Käesoleval ajal ei vasta see ülesanne enam tegelikule olukorrale, sest tunduvalt on suurenenud kaupade kogumass ning paranenud elanikkonna elujärg. Nüüd seisab ülesanne selles, et saavutada vastavus nõudmise ja pakkumise struktuuris. Seda aga raskendab asjaolu, et nõudmist konkreetsele kaubale ei ole võimalik kindlaks määrata otsese arvutuse teel. Ostjail on ju nii erinev nõudmine, maitse ja rahaline sissetulek. Kuid siiski tuleb sotsialistlikus majanduses õppida üha paremini tundma elanikkonna nõudmise muutumise seaduspärasusi ning kasutada neid oskuslikult rahvamajanduse arendamise planeerimisel. Ilma selleta pole võimalik saavutada kooskõla üksikute kaupade nõudmise ja pakkumise vahel. Käesoleval ajal tuleb arvestada ka selliseid tähtsaid tegureid, nagu kauba kvaliteet, sortiment, mood, mõõt ja tüüp, et nõudmine oleks rahuldatus täielikult.

Nõudmise üldmahu suurenemist Nõukogude Liidus iseloomustab kõige ilmekamalt käive iga inimese kohta (võrreldavates, 1958. aasta hindades):

1940 — 131 rbl.
1950 — 174 rbl.
1958 — 328 rbl.
1960 — 363 rbl.

Seega suurenes Nõukogude Liidus käive iga inimese kohta ajavahemikus 1940—1960 ligi 2,8-kordselt.

Eesti NSV-s oli keskmine käive iga inimese kohta:

1955 — 350 rbl.

1958 — 451 rbl.

1960 — 677 rbl.

Seega suurenes käive Eesti NSV-s ainuüksi kuue aasta jooksul ligemale 2-kordselt.

Eesti NSV-s on käive iga inimese kohta suhteliselt suurem kui NSV Liidu keskmine. Selle põhjuseks on transiitreisijate võrdlemisi suur osatähtsus ostjaskonna hulgas, samuti mõnevõrra suuremad rahalised sissetulekud (Kohtla-Järve põlevkivitööstuses on töötasu suhteliselt kõrgem, haritlaste osatähtsus vabariigis suurem, jne.).

On vaja mõelda selle üle, kuidas määrata täpsemini elanikkonna tegelikke, maksevõimelise nõudmisega kooskõlastatud vajadusi ja milliseid efektiivseid meetodeid tuleks rakendada tarbimisnõudluse paremaks kujundamiseks, et saavutada õige vahekord nõudmise ja pakkumise vahel.

Vastavad uurimised peavad selgitama välja tarbimise ja nõudmise seaduspärasused ning tegurid, millede mõjul kujuneb tarbimise struktuur. Selliste uurimiste tulemuste teaduslik läbitöötamine ja nende materjalide ärakasutamine tarbeesemete tootmises peab tagama elanikkonna üha kasvavate nõudmiste rahuldamise.

On töötatud välja toidukaupade teaduslikult põhjendatud tarbimisnormid, on arvatatud välja elanikkonna tarvete rahuldamise võimalused nüüd ning perspektiivis. On tehtud kindlaks, et tööstuskaupade osatähtsus ostufondis suureneb pidevalt, jne. Nende küsimustega tegelevad peamiselt teaduslikud asutused, kuid samal ajal ei tohi alahinnata tarbimisnõudluse uurimist kohtadel.

Häid tulemusi annab näitusmüükide ja ostjate konverentside korraldamine, rahuldamata jäänud nõudmiste registreerimine, vestlused ostjatega jne. Tuleb tugevdada veelgi ostjate ja kaubandustöötajate vahelist kontakti, et õppida paremini tundma ostjate vajadusi ja kõrvaldada olemasolevad puudused. Elanikkonna nõudmist kaupade järele tuleb uurida mitte ainult hulgi- ja jaekaubandusvõrgus, vaid ka ühiskondliku toitlustamise ettevõtetes.

«On vaja . . . ,» nagu rõhutas N. S. Hruštšov NLKP XXI

kongressil, «et töötajate perekonnaliikmed võiksid . . . paremini organiseerida oma toitlustust. On seatud ülesandeks alandada ühiskondliku toitlustuse saaduste hindu.»⁶ Selleks on vaja, et ühiskondliku toitlustamise ettevõtete omatoodang vastaks tarbijate maitsele ja kujunenud nõudmisele. Kas see on alati nii?

Peatume näitel, kus uus nõudmise uurimise meetod, mida rakendati ühiskondliku toitlustamise ettevõttes, võimaldas teha kindlaks toitude valmistamise käigus esinevad puudused. See meetod on järgmine. Iga omavalmistatud roa kohta antakse tarbijale 3 erivärvilist talongi, milledest punane tähendab «väga hea», sinine «rahuldav» ja kollane «mitterahuldav». Tarbija paigutab ühe neist talongidest kasti, andes seega toidu kohta oma hinnangu. Ühes Eesti NSV ühiskondliku toitlustamise ettevõttes läbiviidud 10-päevase uurimise kokkuvõte on järgmine: 32% talongidest olid kollased («mitterahuldav»), 46% sinised («rahuldav») ja ainult 22% punased («väga hea»).

Olgu märgitud, et samal ajal ei täitnud ühiskondliku toitlustamise ettevõtte pidevalt omatoodangu käibeplaani. Tarbijate nõudmise tundmaõppimine andis võimaluse kaaluda põhjalikult läbi ja likvideerida esinevad puudused. Kuu aega hiljem viidi läbi samalaadiline uurimine, mis andis juba hoopis paremaid tulemusi: kollaseid talonge oli nüüd 8%, siniseid 26% ja punaseid 66%.

Ühiskondliku toitlustamise ettevõtte hakkas täitma edukalt ka omatoodangu käibeplaani.

Selliste meetodite rakendamine aitab kahtlematult õppida paremini tundma nõudmist ning saavutada õiged proportsioonid tootmise ja tarbimise vahel.

Nõudmise ja pakkumise vahelise vastavuse eeltingimuseks on kõigi rahvamajandusharude proportsionaalne arenemine. Ka ajutine proportsioonide rikkumine majandusharude vahel, ühe või teise tootmisharu mahajäämine tingib teatavaid disproportsioone nõudmise ja pakkumise vahekorras. Näiteks avaldas põllumajanduse mahajäämus sõjajärgsel perioodil olulist mõju toiduainete nõudmise ja pakkumise vahekorrale, eriti loomakasvatussaaduste osas. NLKP Keskkomitee 1961. aasta jaanuaripleenumil arutati seda küsimust põhjalikult seoses rahva heaolu tõstmise

---

⁶ N. S. Hruštšov, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaks 1959—1965, Tallinn, 1959, lk. 51.

ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesannetega. Sm. N. S. Hruštšov ütles oma sõnavõtus jaanuaripleenumil, et meie põllumajandusel on suuri edusamme, kuid «peab tunnistama, et põllumajandus ei arene veel nii kiires tempos kui tööstus, ei jõua järele meie tööstuse hoogsale kasvule ja elanikkonna nõudmiste suurenemisele, justkui ei pea sammu».⁷

Nõudmise ja pakkumise vahekord rahalis-kaubaliste suhete puhul on lahutamatult seotud raharinglusega. Kui nõudmine ületab pakkumise, kui raha mass ei vasta kaupade pakkumisele, tekib rubla ostujõu langemise oht, esineb häireid kaubanduses jne. Pahatihti ei kooskõlastu nõudmine ja pakkumine ajaliselt. Ajalist disproportsiooni nõudmise ja pakkumise vahel põhjustavad sesoonsuse mitteamvestamine, tootmisprogrammide nomenklatuurse plaani täitmatajätmine, kaupade mitteõigeaegne kohaletoimetamine ja rida teisi tegureid.

Kui kaupade nõudmine ja pakkumine on omavahel otsest seotud, siis tekib küsimus, kumb peab kumba ennetama, kas nõudmine pakkumise või pakkumine nõudmise.

Kuni viimase ajani leidis meie kirjanduses kinnitust seisukoht, et sotsialismi tingimustes peab nõudmine ennetama pakkumise. Käesoleval ajal aga on see seisukoht põhjendamatult nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt. On teada, et nõudmise kaupade järele määravad elanikkonna tulud. Kui aga pakkumine jääb nõudmisest maha, siis ei leia elanikkond oma tuludele rakendust — saadud töötasu ja teised tulud ei ole vahetatavad kaupade vastu, tekib raha ülejääk. Pealegi häirib disproportsioon nõudmise ja pakkumise vahel raharinglust.

Kui nõudmine peaks ennetama pakkumise üldmahu, siis õigustaks end nn. «jäävate sabade (järjekordade) teooria». Tõsi küll, perioodil, mil kaupade tootmise kasv ei suutnud pidada sammu elanikkonna nõudmise kasvuga, esinesid järjekorrad, kuid see oli ajutine nähtus. Tänapäeval kahtlematult vastab pakkumine nõudmisele või mõningal määral ennetab nõudmise mahu. Kuid sellest on vähe. NLKP Keskkomitee 1961. aasta jaanuaripleenumil rõhutati, et on vaja saavutada pakkumise eeliskasvu. NLKP programmi projektis on öeldud, et rahvatarbekaupade tootmine peab

---

⁷ N. S. Hruštšov, Rahva heaolu tõstmine ja põllumajandussaaduste tootmise edasise suurendamise ülesanded, Tallinn, 1961, lk. 6.

täielikult rahuldama kasvava nõudmise nende järele ja vastama selle nõudmise muutumisele.

Siin ei ole juttu ainult nõudmise ja pakkumise üldmahust, vaid pakkumine peab ennetama nõudmise nii mahuliselt kui ka kaupade struktuuris. Meie tootmise arenemist selles suunas kinnitavad kas või järgmised faktid:

1) defitsiitsete kaupade arv ja osatähtsus vähenevad järjest, olgugi et elanikkonna ratsionaalsete tarvete täieliku rahuldamiseni kõigi kaupade osas läheb veel aega. Tarbimist piirab eeskätt rahaliste tulude suurus, mitte kaupade puudus;

2) teostatakse rea kaupade (millede pakkumine ületab alaliselt nõudmise) müüki järelmaksuga, mis ei oleks võimalik, kui nõudmine ületaks pakkumise;

3) kaubavarude laoseisud päevades suurenevad aastast aastasse.

Siinkohal ei tohi unustada, et kaupade küllus loob ka reaalsed tingimused üleminekuks sotsialistlikult jaotusprintsibiilt kommunistlikule.

Nõudmise ja pakkumise vahelise seose reguleerimisel etendab tähtsat osa selline majanduslik hoob nagu hindade süsteem. Hindade alandamine suurendab elanikkonna reaalpalka, millega kaasneb nõudmise üldmahu suuremine. Nõukogude valitsus, arvestades kaupade tootmise mahu suurenemist, tingib kauba hinna järkjärgulise alandamise teel tarbimisnõudluse suurenemist antud kauba osas. Nii võimaldas sealiha tootmise suurendamine alandada 1957. aasta lõpul sealiha hinda 15—20% võrra, mis tingis liha tarbimisnõudluse järsku suurenemist. 1959. ja 1960. aastal alandati tekstiil- ja galanteriikaupade, fotoaparaatide, raadiote, televiisorite, käekellade jne. hindu 5—30% võrra, mille eesmärgiks oli tõsta reaalpalka ning likvideerida liigsed kaubavarud tarbimisnõudluse suurendamise arvel neile kaupadele. Pakkumise eeliskasv võrreldes nõudmisega võimaldab süstemaatiliselt läbi viia hindade alandamist.

Hindade kehtestamise küsimust ei tohi muidugi nii mõista, nagu tulenekski kauba hind nõudmise ja pakkumise vahekorra-
st. On teada, et hind kehtestatakse plaaniliselt, arvestades ühiskondlikke töökuluseid ning kaupade tootmist. Hindade alandamise objektiivseks põhjuseks on ja jääb ikkagi ühiskondlike töökulude vähenemine selle või teise kauba tootmisel. Samal ajal võimaldab üksikute kaupade

hindadega manööverdamine eguleerida nõudmise ja pakumise vahelkorda.

Edasi käsitleme mõningaid seaduspärasusi, mis iseloomustavad tarbimise mahtu ja struktuuri käesoleval ajal.

Naturaaltulud, teenused ja hoiused ning nende mõju maksevõimelisele nõudmisele

Elanikkonna tulud, mis suunatakse kaupade ostuks (maksevõimeline nõudmine), moodustavad ainult osa tarbimisfondist. Tarbimisfondi kuuluvad peale selle mitte-rahalisel tulud, mida ei realiseerita käibesfääris (naturaaltulud kolhoosides, kolhoosnikute, tööliste ja teenistujate isiklikust majapidamisest saadud toodang, elanikkonnale riigi poolt tasuta antavad materiaalsed hüvised jne.). Teiselt poolt aga kulutab elanikkond osa rahalisi tulusid tasuta teenuste eest maksmisel. Seega sõltub elanikkonna maksevõimelise nõudmise maht väga suurel määral: 1) sellest, kui suur osa rahvatulust läheb isiklikuks tarbimiseks naturaaltulude näol, 2) sellest, kui suur on elanikkonna eelarves teenuste eest tasutav osa.

Naturaaltulud. Naturaaltulud on maksevõimelise nõudmisega otseselt seotud: naturaaltulude suurenemine vähendab maksevõimelist nõudmist ja, vastupidi, naturaaltulude vähenemine suurendab maksevõimelist nõudmist. Tööliste ja teenistujate naturaaltulud moodustasid kuni käesoleva ajani umbes 5—6% elanikkonna tuludest. Kolhoosnikute naturaaltulude osatähtsus oli veelgi suurem — umbes $\frac{1}{3}$ või isegi rohkem. Nüüd, mil kolhoosides minnakse üle rahalisele töötasule ning isikliku majapidamise osatähtsus väheneb, väheneb järk-järgult ka kolhoosnikute naturaaltulude osatähtsus tulude üldmahus.

Naturaaltulud vähendavad nõudmist toidukaupade järele, mistõttu kolhoosnikud kulutavad suurema osa oma rahalistest tuludest tööstuskaupade ostmiseks. Üks osa naturaaltuludest realiseeritakse kolhoositurul, kus naturaaltulu muutub rahaliseks tuluks. Toiduainete müük kolhoositurul iseenesest ei suurenda elanikkonna maksevõimelist nõudmist, kolhoosikaubandus ise aga mõjutab oluliselt tarbimisnõudluse struktuuri. Ostes toidukaupu kolhoositurult, esitab linnaelanikkond sellevõrra väiksemaid nõud-

missi riiklikule ja kooperatiivsele kaubandusvõrgule. Turufondide struktuursel planeerimisel tuleb seda arvestada.

Kolhoosituru osatähtsus linnaelanikkonna varustamisel toidukaupadega väheneb aastast aastasse, sest linnaelanikkonda varustavad toidukaupadega üha paremini riiklik ja kooperatiivne kaubandusvõrk ning seoses üleminekuga rahalisele töötasule ja isikliku majapidamise osatähtsuse vähenemisega vähenevad pidevalt kolhoosnikute naturaaltulud, mida realiseeritakse kolhoositurul. Seoses naturaaltulude pideva vähenemisega hakkavad kolhoosnikud ise esitama kaubandusvõrgule üha suuremaid nõudmisi toidukaupade järele. Juba käesoleval ajal ostab suurem osa kolhoosiperesid leiba ja saia kaubandusvõrgust.

T e e n u s e d. Elanikkonna tulude-kulude eelarves on tähtsal kohal mitmesuguste teenuste eest tasumiseks ettenähtud kulud (üür, elekter, transport, kino, teater jne.), mis vähendavad maksevõimelist nõudmist. On selge, et teenuste eest tasutav absoluutne summa suureneb aasta-aastalt, sedamööda kuidas paranevad kommunaal-elukondlikud tingimused. Üha rohkem külastatakse teatrit, kino, kontserte jne. Elamispinna suurenemisega suurenevad üür, elektri-, kanalisatsiooni- ja teised kulud. Arvestades aga seda, et töötajate sissetulekud pidevalt suurenevad ja et eelseisval perioodil algab järkjärguline üleminek teenuste tasuta kasutamisele, ei tohiks teenuste osatähtsus töötajate eelarves suurened.

H o i u s e d. Hoiuste suurenemine on üheks elanikkonna materiaalse heaolu tõusu näitajaks. 1960. aasta lõpul moodustasid hoiused kogu NSV Liidu ulatuses ligikaudu 10,9 miljardit rubla, s. o. 50,5 rubla iga inimese kohta. 1960. aasta jooksul kasvas hoiustajate arv 52 miljonini.

Eesti NSV-s kasvasid töötajate hoiused hoiukassades ainuüksi 1960. aasta jooksul rohkem kui 10 miljoni rubla võrra. 1960. aasta lõpus oli hoiustajate arv 305 000, seega 25 000 võrra suurem kui eelmisel aastal. Kui arvestada seda, et vabariigi rahvamajanduses töötavate tööliste ja teenistujate arv oli 1960. aastal 448 000, siis omab hoiuarveid ligikaudu 68% töölistest ja teenistujatest. Nõudmise ja pakkumise vahelise proportsiooni reguleerimisel tuleb seda asjaolu arvestada. Hoiuste suurenemise tähtsamateks tingimusteks on rahva heaolu kasv ja kaupade enam-vähem küllaldane olemasolu kaubandusvõrgus.

Väär oleks arvata, et hoiuste juurdekasvu põhjustab kau-

pade mitteküllaldane pakkumine (välja arvatud mõned erandid seni suhteliselt hinnaliste ja defitsiitsete kaupade näol, nagu autod, mööbel, televiisorid, külmutuskapid jne.). Kui kaupade pakkumine ei vastaks nõudmisele, väheneksid hoiused ning omandaksid nn. mittepüsiva iseloomu. Sel juhul mõtleks elanikkond ainult sellele, kuidas oma ajutiselt vaba rahaliste vahendite jääki realiseerida, kas või spekulatsioonihindadega. Näiteks oli 1946. aastal, mil pakkumine ei suutnud rahuldada nõudmist, hoiuste summa 12—13 korda väiksem kui 1960. aastal. Hoiuste summale peab vastama kaubavarude mass ning hoiustajatele peab jääma võimalus igal ajal oma hoiuseid realiseerida. Vastasel korral võib rubla ostuvõime langeda ning tekkida häireid raharingluses ja kaubakäibes.

OLULISED MUUTUSED TARBIMISE STRUKTUURIS

Nagu eespool märgitud, ei seisne nõudmise ja pakkumise vahekorra probleem ainult selles, kas pakkumise maht vastab nõudmise üldmahule või mitte. Selleks et realiseerida kaupu häireteta ja rahuldada igakülgset elanikkonna nõudmisi, on vaja, et iga üksiku kauba või kaupaderühma pakkumine vastaks nõudmisele. Nõudmise üldmaht suureneb NSV Liidus aasta-aastalt (1965. aastal on see ligemale 1,5 korda suurem kui 1958. aastal). Siinjuures muutub aga tarbimisnõudluse struktuur. Tarbimisnõudluse struktuuri muutumises esineb kolm põhilist suunda:

1) suureneb tööstuskaupade tarbimise osatähtsus tarbitavate kaupade üldmahus — järelikult toidukaupade osatähtsus väheneb pidevalt;

2) toiduainete tarbimises kasvab tunduvalt loomakasvatussaaduste (liha, rasv, piimasaadused), puuvilja ja kvaliteetse köögivilja osatähtsus;

3) tööstuskaupade tarbimine kasvab suunas, et suureneb pidevalt nõudmine hinnalisemate ja kvaliteetsemate kaupade järele.

Toidu- ja tööstuskaupade käibe osatähtsuse muutumist NSV Liidus iseloomustavad järgmised arvud (protsentides):⁸

---

⁸ Vt. «Народное хозяйство СССР в 1959 году». Статистический ежегодник, Москва, 1960.

Aasta	Kõik kaubad	Sellest	
		toidukaubad	tööstuskaubad
1940	100	63,1	36,9
1945	100	75,6	24,4
1946	100	74,5	25,5
1948	100	64,4	35,6
1950	100	58,4	41,6
1952	100	57,3	42,7
1954	100	54,8	45,2
1956	100	54,7	45,3
1957	100	54,0	46,0
1958	100	54,6	45,4
1959	100	53,7	46,3
1960	100	53,6	46,4

Esitatud andmed näitavad, et tööstuskaupade osatähtsus on pidevalt kasvanud. 1965. aastal on tööstuskaupade osatähtsus orienteerivalt 49%.

Toidukaupade osatähtsuse langemisele avaldab käesoleval ajal vastumõju kolhoosnike naturaaltulude vähenemine, mistõttu suureneb pidevalt kolhoosnike nõudmine toidukaupade järele. Kui 1953. aastal oli kolhoosnike rahaliste tulude osatähtsus ainult 36% (naturaaltulud 64%), siis 1958. aastal oli see juba 57% (naturaaltulud 43%). Viimaseil aastail on rahalise töötasu osatähtsus kolhoosimajanduses veelgi kasvanud. Toidukaupade osatähtsuse vähenemisele avaldab vastumõju kahtlematult ka asjaolu, et elanikkonna rahaliste tulude suurenemine ühelt poolt ja hinnalisemate toidukaupade (liha, või, munad) tootmise kasv teiselt poolt võimaldavad elanikkonnal tarbida kõrgema toiteväärtusega toidukaupu.

Eesti NSV-s, kus käive iga inimese kohta on kõrgem kui NSV Liidu keskmine, on toidukaupade osatähtsus NSV Liidu keskmisega võrreldes väiksem, tööstuskaupade osatähtsus aga suurem.

Eesti NSV-s oli 1958. aastal toidukaupade osatähtsus tarbitavate kaupade üldmahus 53,43% (54,6%⁹), tööstuskaupade osatähtsus 46,57% (45,4%). 1959. aastal olid vas-

⁹ Sulgudes on märgitud NSV Liidu keskmised näitarvud.

tavad näitajad 53,66% (53,7%) ja 46,34% (46,3%). 1960. aastal moodustasid toidukaubad tarbitavate kaupade üldmahus 52,75% (53,6%) ja tööstuskaubad 47,25% (46,4%).

Muutustest toidukaupade tarbimise struktuuris

Toidukaupade tarbimine muutub selles suunas, et suureneb kõrge toiteväärtusega toidukaupade osatähtsus tarbitavate toidukaupade üldmahus, arvestatult nii kalorsuse kui ka mahu järgi. Seda kinnitavad järgmised andmed: 1960. aastaks suurenes NSV Liidus kaubakäive 1959. aastaga võrreldes 11% võrra. Liha ja lihasaaduste müük aga suurenes 13%, piima ja piimasaaduste müük 14% ning suhkrumüük 13% võrra. Sama kinnitavad andmed kauba realiseerimise kohta Eesti NSV-s. Toidukaupade realiseerimine suurenes Eesti NSV-s ajavahemikus 1959—1960 13% võrra. Samal ajal suurenes liha ja lihasaaduste müük 33%, piima müük 15%, suhkrumüük 29% ja munade müük 15% võrra. Alla keskmise suurenes leiva- ja saiatoodete ning jahu, kruupide ja makaronitoodete müük (8%).

Toidukaupade tarbimine NSV Liidus ühe perekonnaliikme kohta arvestatult

(protsentides, võrreldes 1940. aastaga)¹⁰

Toidukaubad	Töölis perekonnas		Kolhoosnike perekonnas	
	1953	1958	1953	1958
Leiva- ja saiatooted	87	76	98	98
Kartul	168	156	157	125
Juur- ja aedvili	118	135	116	127
Liha ja lihasaadused	166	213	110	187
Kala ja kalasaadused	140	180	155	296
Piim ja piimasaadused	170	250	110	164
Munad	148	222	140	262
Suhkur	196	215	288	573
Kondiitrisaadused	140	161	170	304

¹⁰ Vt. Б. И. Гоголь, Экономика советской торговли, Москва, 1960, lk. 138.

Tabelist nähtub, et väheneb leiva ja kartuli tarbimine, kiires tempos kasvab aga kõrgema toiteväärtusega toidukaupade (liha, piim, munad) tarbimine.

Toidukaupade tarbimise struktuuri muutusi Eesti NSV-s iseloomustab ilmekalt alljärgnev tabel:

Üksikute toidukaupade osatähtsus tarbitavate kaupade üldmahus Eesti NSV-s aastail 1958—1960
(protsentides)

Toidukaubad	1958	1959	1960
Liha ja lihasaadused	6,94	7,36	7,42
Piim ja piimasaadused	2,74	3,2	3,22
Munad	0,51	0,6	0,61
Suhkur	3,56	3,84	3,97
Leib ning leiva- ja saiatooted	5,72	5,27	4,88
Kartul	0,42	0,41	0,40

Nagu selgub ülaltoodud tabelist, suureneb ka Eesti NSV-s pidevalt kõrgema kalorsusega toidukaupade tarbimine, kuna leiva, saia ja kartuli osatähtsus tarbitavate kaupade mahus väheneb. Juba lähema kahekümne aasta jooksul saab võimalikuks rahuldada meie maal kogu elanikkonna tarbed kvaliteetse ja mitmekesise toidu osas täielikult.

Toidukaupade, eeskätt kõrge toiteväärtusega toidukaupade tootmise kasv ning elatustaseme tõus tingivad tarbimishäirete struktuuris suuri muutusi ka käesoleval seitseaastakul. Üha suuremat tähelepanu pööratakse toidukaupade teaduslikult põhjendatud tarbimishäirete uurimisele ning tarbimishäirete ja tarvete rahuldamisele nende normide alusel. Leheküljel 26 toodud tabelist nähtub, et kalorsuse järgi arvestatult väheneb seitseaastakul märgatavalt leiva ja kartuli osatähtsus ning suureneb puuvilja, juurvilja, piima ja piimasaaduste ning liha osatähtsus.

On selge, et juba lähemas tulevikus määravad tootmise ja tarbimise materiaalsete bilansside sisu üha enam teaduslikult põhjendatud tarbimishäirete alusel kindlakstehtud tarbed, mitte aga tootmisvõimalused.

Kui maksevõimeline nõudmine vastab teaduslikult põhjendatud tarbimishäiretest tulenevatele tarvetele ning

Kaubanduse ja Ühiskondliku Toitlustamise Teadusliku Uurimise
 Instituudi andmed tarbitavate toiduainete struktuuri muutuste kohta,
 arvestatult kalorsuse järgi

	Üksikute toiduainete osatähtsus, ar- vestatult kalorsuse järgi		
	1958	1965	ratsionaalsete normide järgi
Taimse päritoluga toiduained			
I grupp			
Leiva- ja saiatooted	52,4	39,8	34,9
Kartul	9,2	5,9	5,8
Kokku	61,6	45,7	40,7
II grupp			
Köögivilja ja kõrvitsalised	1,4	2,6	2,6
Puuvili ja marjad	1,1	2,0	3,6
Taimsed rasvad	4,4	6,1	5,3
Suhkur ja suhkrutooted	9,6	13,9	11,0
Kokku	16,5	24,6	22,5
Loomse päritoluga toiduained			
Liha ja lihasaadused	7,6	10,1	11,9
Piim ja piimasaadused	11,8	17,2	21,4
Munad	0,7	0,9	2,1
Kalad ja kalasaadused	0,7	0,9	1,0
Kokku	20,8	29,1	36,4
Muud toidukaubad	1,1	0,6	0,4
Kokku	100,0	100,0	100,0

turufondile nii üldmahus kui ka struktuuris, siis on ole-
 mas eeldused üleminekuks saaduste jaotamisele tarvete
 järgi.

Kui arvutada eespool toodud toitumisnormid naturaalsel
 näitajatesse ning võtta arvesse toidukaupade tootmise ja
 tarbimise mahtu 1965. aastal, võib elanikkonna tarvete
 rahuldamist toiduainete osas 1965. aastal kujutada järg-
 miselt:

Toiduaine	Tarbimisnorm (kg)	Tarbitakse 1965. aastal (kg)	Rahuldamise aste
Teraviljasaadused	180	206	114
Kartul	100—110	100—110	100
Köögivilj	153	153	100
Puuviljad ja marjad	100—120	50—60	50
Taimsed rasvad	4	4,6	115
Suhkur ja suhkrutooted	27—33	40	120—130
Liha ja lihasaadused	73—91	71	83
Piim ja piimasaadused	550	440	80
Munad	365	157	43
Kala ja kalasaadused	14	14	100

Tarbed on täielikult rahuldatud teraviljasaaduste, kartuli, köögivilja, kõrviitsaliste, taimsete rasvade, suhkru ja suhkrutoodete ning kala ja kalasaaduste osas.

Puuviljade, marjade, liha, piima ja munade osas aga rahuldatakse tarbed osaliselt. Nende tarvete täielik rahuldamine jääb seitseaastakule järgnevate aastate ülesandeks.

Muutustest tööstuskaupade tarbimise struktuuris

Elanikkonna materiaalse heaolu kiiretempolise kasvu baasil suureneb tööstuskaupade osatähtsus tarbitavate kaupade üldmahus. Eriti intensiivselt suureneb nõudmine kvaliteetsete pika kasutamisaajaga tööstuskaupade järele.

1960. aastal müüdi NSV Liidus elanikkonnale kaupu 11% võrra rohkem kui 1959. aastal (võrreldavates hindades). Seejuures suurenes aga villase riide müük 16%, mööbli müük 19%, külmutuskappide müük 21%, pesupesemismasinade müük 25%, tolmuimejate müük 15%, televiisorite müük 32%, sõiduautode müük 43% ja mootorrattaste müük 13% võrra.

Eesti NSV-s oli tööstuskaupade müük elanikkonnale suurenenud 1960. aastaks 1953. aastaga võrreldes 82% võrra. Üle keskmise suurenes aga hinnalisemate tööstuskaupade müük. Nii müüdi Eesti NSV elanikkonnale 1960. aastal mööblit 4 korda, raadiotarbeid 5,5 korda, jalgrattaid ja mootorrattaid ligikaudu 4 korda, kellasid 3,7 korda ja villast riiet 2 korda rohkem kui 1953. aastal.

Samal perioodil ei suurenenud aga üldse majapidamis-
seebi, tualettseebi, parfümeeriatoodete jt. kaupade müük,
millest võib järeldada, et elanikkonna tarbed nende kau-
pade osas on peaaegu rahuldatud.

Käesoleval seitseaastakul suureneb tunduvalt elanik-
konnale vajalike tööstuskaupade — rõivaste, jalanõude,
majapidamistarvete jt. tootmine. Kuidas rahuldatakse seit-
seaastaku lõpul NSV Liidus elanikkonna tarbeid tähtsa-
mate tööstuskaupade osas, seda iseloomustab järgmine
tabel.

Tähtsamate tööstuskaupade tootmine iga inimese kohta ¹¹

Kauba nimetus	Mõõtühik	Tootmine iga inimese kohta		Ratsionaalne tarbimisnorm
		1958	1965	
Puuvillane riie	m	27,8	34,8	35—70
Villane riie	"	1,5	2,3	2—5
Linane riie	"	2,3	2,8	3—6
Siidriie	"	4,1	6,45	5—12
Sukad, sokid	paari	4,3	5,4	10—19
Trikoopesu	tk.	1,9	3,4	2—8
Pealistrikotaaž	"	0,4	0,7	1—3
Nahkjalanõud	paari	1,7	2,2	2—4

Ülaltoodust selgub, et seitseaastaku lõpuks paraneb tun-
duvalt nõukogude inimeste mitmekülgsete tarvete rahulda-
mine.

Pika kasutamisajaga hinnalisemate tööstuskaupade tar-
bimine suureneb eeskätt elanikkonna rahaliste sissetulekute
ja reaalpalga suurenemise tulemusel. Nende kaupade tar-
bimise normi tuleks arvestada perekonna kohta. On selge,
et perekonnas ei ole vajalik rohkem kui üks pesupesemis-
masin, televiisor, raadio, tolmuimeja, külmutuskapp jne.
Juba käesoleval ajal on suur hulk perekondi varustatud
kõigi nimetatud kaupadega. Suurepärased võimalused on
aga ka pika kasutamisajaga tööstuskaupade laenutamiseks
võrdlemisi väikese tasu eest. Kõik see räägib pika kasuta-
misajaga hinnaliste tööstuskaupade tarbimise intensiivsest

¹¹ Vt. Б. И. Гоголь, Экономика советской торговли, Москва, 1960, lk. 143.

kasvust meie ühiskonnas. Kommunistide ehitamise kahekümne aasta plaani elluviimise tulemusena rahuldavate täielikult kõigi elanikkonnakihtide vajadused kõrge kvaliteediga laiatarbekaupade — vastupidavate ja kaunite rõivaste ning jalatsite järele, nõukogude inimeste elu parandavate ja kaunistavate esemete — ajakohase ja mugava mööbli, täiuslikumate majapidamistarvete, mitmekesiste kultuurikaupade jms. järele. Märksa laieneb autode tootmine elanikkonna jaoks.¹²

SOTSIALISTLIKULT JAOTUSPÕHIMÕTTELT KOMMUNISTLIKULE JAOTUSPÕHIMÕTTELE ÜLEMINEKU EELDUSED

Nagu eespool nägime, on kommunismi jõudmisel üheks otsustavamaks teguriks materiaalsete hüviste tootmine koguses, mis suudab rahuldada elanikkonna tarbed täielikult. Seejuures tuleb muidugi silmas pidada kultuurse, arenenud inimese normaalseid vajadusi. See tähendab, et täielik üleminek töö järgi jaotamise põhimõttelt vajaduste järgi jaotamise põhimõttele saab reaalseks siis, kui ühiskonnas toodetud hüviste hulk langeb kokku ühiskonna liikmete tarvete mahuga.

Käesoleval ajal valitseb toodetud materiaalsete hüviste mahu ja ühiskonna liikmete tarvete mahu vahel üsna oluline erinevus. See erinevus väheneb järk-järgult, vastavalt hüviste tootmise kasvule. On ju selge, et seni kui pole veel niisugust materiaalselt tehnilist tootmisbaasi, mis võimaldab toota hüviseid täielikus vastavuses elanikkonna tarvetega, on võimatu üle minna tasuta jaotamise põhimõttele. Nõukogude rahvas on asunud täie innuga sellise baasi loomisele. Iga aasta, iga kuu ja isegi iga päev lähendab meid sellele eesmärgile, mida kinnitab veenvalt kas või seegi asjaolu, et möödunud, 1960. aastal lasti meie maal iga päev käiku keskmiselt kolm suurt tööstusettevõtet. Nagu juba märgitud, võimaldab kommunismi ehitamise kahekümne aasta plaani elluviimine rahuldada kõikide nõukogude inimeste olulisemad tarbed täielikult.

Üleminek sotsialismilt kommunismile ei toimu järsku. See on järkjärguline ja pidev protsess, mis haarab teatud

---

¹² Vt. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi projekt, Tallinn, 1961, lk. 84.

ajavahemiku ühiskonna ajaloolises arenemises. Nõukogudemaa ajaloos nimetatakse seda ajavahemikku kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodiks. Sellel perioodil toimub kommunistliku ühiskonna materiaalsete ja vaimsete eelduste loomine. Seejuures tuleb rõhutada, et need eeldused valmivad ajaliselt ebaühtlaselt. Kõigepealt valmivad kommunistliku ühiskonna materiaalsed eeldused, s. o. tootmistingimused elanikkonna tarvete täielikuks rahuldamiseks vajalike hüviste loomiseks. Pikemat ajavahemikku on tarvis kommunistliku ühiskonna vaimsete eelduste kujunemiseks, s. o. selleks, et inimestes tekiks sise-mine tarvidus töötada oma võimete järgi.

Kommunistliku ühiskonna materiaalsed eeldused ei valmi samuti ühekorraga. Eeldused inimeste tarvete täielikuks rahuldamiseks «saavutatakse mitte korraga, vaid samm-sammult, mitte ühe aktiga, vaid järk-järgult, sedamööda, kuidas materiaalsed tootmistingimused ette valmistatakse».¹³

Seega saavutatakse üldine küllus mitte korraga kõigi tarbeesemete osas, vaid üksikute tarbeesemete või nende gruppide kaupa. Selle põhjuseks on kõigepealt asjaolu, et üksikute hüviste toodangu maht ja nende tootmise suurendamise võimalused on erinevad. Nii näiteks on liha ratsionaalse tarbimise normiks ühe inimese kohta NSV Liidus 73—91 kg aastas, suhkrul vastavalt 30 kg. Seitseaastaku lõpul, s. o. 1965. aastal, toodetakse NSV Liidus plaani kohaselt liha 71 kg ja suhkrut 41—44 kg iga inimese kohta. Seega võib öelda, et suhkru osas saavutatakse küllus kiiremini kui liha osas.

Teiseks on inimeste üksikute tarvete rahuldamise piirid oma iseloomult erinevad. Mõningate tarvete piirid on kergemini kindlaksmääratavad, teiste tarvete piirid on aga elastsemad ning neid on ette üsna raske piiritleda. Nii näiteks ei tarbi inimene leiba ja teisi toiduaineid rohkem, kui see on tarvilik tema organismile. Ebamäärasemad on rõivaste ja jalatsite tarbimise piirid. Üsna raskeks osutub aga mõningate kultuuritarvete ja praegu veel luksusesemetena mõistatavate toodete (näiteks lõhnaõlid, delikatessid jt.) tarbimise piiride kindlaksmääramine.

Seepärast võib eeldada, et küllus saavutatakse eelkõige

---

¹³ N. S. H r u š t š o v, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaiks 1959—1965, Tallinn, 1959, lk. 98.

inimese tarbimise seisukohalt esmajärguliste hüviste osas (toit, rõivad, jalatsid) ja alles seejärel luksusesemetes osas.

Lõpuks on inimesel endal lubamatu asuda oma tarvete rahuldamise järjekorra suhtes nn. kõrvaltvaataja kohale. Sotsialistlikus ühiskonnas areneb tootmine plaanipäraselt. Tootmise planeerimise käigus on võimalik kujundada selliseid proportsioone, mis vastavad kõige enam inimese igakülgse arenemise huvidele. Pole kahtlust, ei inimeste esmajärguliste tarvete täieliku rahuldamise saavutamise on üks otsustavamaid eeldusi inimese enda igakülgseks harmooniliseks arenemiseks.

Viimane kaalutlus teeb meile täiesti arusaadavaks need suured jõupingutused, mida meie partei ja valitsus on teinud viimaseil aastail põllumajandussaaduste tootmise mahu suurendamiseks. Loob ju põllumajandussaaduste tootmise mahu kasv reaalsed eeldused elanikkonna tarvete täielikuks rahuldamiseks tähtsama toiduainetegrupi osas.

Et materiaalsed eeldused elanikkonna tarvete täielikuks rahuldamiseks valmivad erinevalt, siis peab ka maksevõimelise nõudmise mahu lähenemine tarvete mahule toimuma mitte kõikide hüviste osas korraga, vaid järk-järgult. Ühe või teise hüvistegrupi puhul on üleminek kommunistlikule jaotuspõhimõttele reaalselt võimalik siis, kui maksevõimelise nõudmise maht vastab selle hüvistegrupi osas täielikult elanikkonna tarvete mahule. See tähendab, et eelkõige tuleb rahuldada elanikkonna tarbed täielikult töö järgi, raha eest jaotamise põhimõtte alusel ning alles siis muutub reaalseks jaotamine tasuta, kommunistliku põhimõtte alusel.

Seoses sellega tekib küsimus: millal langevad ühe või teise hüvise või hüvistegrupi osas kokku ühelt poolt ühiskondliku nõudmise maht, teiselt poolt elanikkonna tarvete maht, s. o. millal me võime pidada ühe või teise hüvise osas tema materiaalsel tehnilisel baasil küllaldaseks, et hakata teostama jaotamist vajaduste järgi?

Tarvete mahu kindlaksmääramise aluseks on eelkõige teaduslikult põhjendatud ratsionaalse tarbimise normid. Lähtudes viimastest ja ühiskonna liikmete arvust on võimalik organiseerida tarvete mahule vastava hüvistehulga tootmiseks vajaliku materiaalse tehnilise baasi loomist. Kui niisuguse arvestusega loodud materiaalne tehniline baas lubab kujundada pakkumise ja nõudmise tasakaalus oleva mahu, mis vastab ühiskonna liikmete tarvete mahule,

siis peaks osutama selliste hüviste osas teoreetiliselt ja praktiliselt reaalseks üleminek töö järgi jaotamiselt tasuta, vajaduste järgi jaotamisele. Seejuures tuleb oskuslikult ära kasutada paindlikku jaehinnapoliitikat.

Majandusteadlaste poolt on leidnud üldist tunnustust seisukoht, et kauba hind on tema väärtuse rahaliseks väljenduseks. V. I. Lenin ütles, et «... väärtus on hindade seadus, s. o. hinna avaldumise üldistatud väljendus».¹⁴ See on kõige üldisem seaduspärasus hinna ja väärtuse vastastikuses suhtes. Iga tootmisviis avaldab oma majanduslike seaduspärasustega hinna ja väärtuse vastastikusele suhtele teatud mõju. Nii näiteks modifitseerivad kapitalistlikud tootmissuhted ja selle baasil toimivad kapitalistlikud majandusseadused, eelkõige kapitalismi põhiline majandusseadus — lisaväärtuse saamine —, väärtuse tootmishinnaks. Seetõttu ilmneb kauba väärtus kapitalistliku turu hindades modifitseerunud kujul tootmishinnana.

Ka sotsialistlikud tootmissuhted ja nende baasil toimivad majandusseadused on vajutanud oma pitseri kauba väärtusele kui hinna kujundamise alusele sotsialistlikus ühiskonnas. Sotsialistlik ja eelkõige üldrahvalik omand on välistanud vajaduse kinnistada igale sotsialistlikule ettevõttele kõiki väärtuse elemente täielikult.¹⁵

Omahinna kui väärtuse ühe osa täielik korvamine (heastamine) on ettevõttele tingimata vajalik, sest vastasel korral oleks häiritud lihtne taastootmine. Samal ajal pole vaja korvata ettevõttele täielikult lisaproducti väärtust. Üksikule sotsialistlikule ettevõttele on tarvis korvata niisugune osa lisaproducti väärtusest, mis garanteerib ettevõtte töötajate täiendava materiaalse stimuleerimise ja laiendatud taastootmise kulude katmise antud hüvise osas. Seega toote omahind pluss eeltoodud kaalutlustel kujundatud kasumi suurus on ettevõtte hulgihinna kujunemise aluseks ja jaehinna madalamaks piiriks sotsialistlikus ühiskonnas.

Ülejäänud osa sotsialistlikus tootmises loodud lisaproducti väärtusest on võimalik realiseerida vastavalt majanduslikule otstarbekusele kas kõikide katpade hindades ühtlaselt või ainult teatud osa kaupade hindades. See tähendab, et sotsialistlikus ühiskonnas on võimalik keh-

¹⁴ V. I. Lenin, Teosed, 20. kd., lk. 178.

¹⁵ Вt. В. Немчинов, Стоимость и цена при социализме. «Вопросы экономики», 1960, № 12, lk. 87.

testada teatud piirides väärtusest madalamaid jaehindu, kahjustamata sealjuures tootmise normaalset kulgemist.

Seda võimalust on majanduslikult otstarbekohane ära kasutada ühiskondliku nõudmise mahu lähendamiseks elanikkonna tarvete mahule.

Praegustes tingimustes kaasneb enamiku kaupade hinna alandamisega ühiskondliku nõudmise kasv nende kaupade järele. Alandades järk-järgult ühe või teise, antud momendil vajaliku kaupadegrupi jaehindu kuni jaehinna kauba väärtusest madalamale kõrvalekaldumise majanduslikult lubatud piirini, saavutame ühiskondliku nõudmise mahu järkjärgulise kasvu. Kui lisada sellele omahinna alandamine tulevikus, siis võib eeldada, et niisuguste kaupade jaehinnad kujunevad teiste kaupade hindadega võrreldes väga madalaks. Elanikkonna nominaalpalga ja teiste tululiikide püsiva kasvu korral moodustavad sellise jaehinnapoliitika tulemusena iga perekonna eelarves ettenähtud kulutused antud kaupadegrupi ostuks minimaalse osa. See aga lubab eeldada ühiskondliku nõudmise ja elanikkonna tarvete mahu täielikku kokkulangemist.

Peab ütleva, et maksevõimelise nõudmise mahu ja struktuuri selline järkjärguline lähenemine tarvete mahule ja struktuurile kontrollib praktilise elu kogemuste najal teaduslikult põhjendatud ratsionaalsete tarbimismõõnide vastavust tegeliku elu nõuetele ja teeb nendesse vastavad korrektuurid ning on vahendiks, mille abil saab enam-vähem lõplikult kindlaks määrata elastsete piiridega tarvete mahtu.

Selle tulemusena toimub kommunistliku ühiskonna materiaalse tehnilise baasi loomine ilma oluliste vigadeta, ühiskondlikku tööd raiskamata ning täielikus vastavuses eelkõige ühiskondliku nõudmise ja selle kasvuga, seejärel juba ühiskonna liikmete tarvete mahuga.

Meie riigi praeguse jaehinnapoliitika pealiskaudnegi analüüs lubab järeldada, et jaehinnapoliitika vastab ülal esitatud põhimõtetele. On ju üldtunnustatud fakt, et näiteks koolitarvete hinnad on teiste kaupade hindadega võrreldes suhteliselt madalad. Vihiku, pliiatsi või õpiku kehtiv jaehind ei takista meie maal kellelgi õppimist. See aga tähendab, et koolitarvete osas võib madalate jaehindade tõttu juba lähemas tulevikus eeldada nõudmise ja tarvete mahu täielikku vastavust. See aga tähendab omakorda, et on olemas materiaalsed eeldused üleminekuks

koolitarvete kommunistlikule jaotamisele, mis saab teoks kommunismi ehitamise teisel aastakümnel.

Suurt tähelepanu pühendatakse meie maal ka ühiskondlikule toitlustamisele. NLKP programmi projektis rõhutatakse, et tuleb laiendada elanikkonna tarvete täieliku rahuldamiseni ühiskondliku toitlustamise võrku ja alandada toitude hindu sööklates kiiremini kui toiduainete hindu kaubandusvõrgus.

Nende ülesannete lahendamine on eelduseks 1) sellele, et ühiskondlik toitlustamine asub 10—15 aasta jooksul domineerivale kohale inimeste toitlustamises, ja 2) üleminekule tasuta ühiskondlikule toitlustamisele, mis algab kommunismi ehitamise teisel aastakümnel.¹⁶

Praegu on aktuaalseks ülesandeks ühiskondliku toitlustamise materiaalse tehnilise baasi loomine.

Eesti NSV-s on ainuüksi Rapla rajoonis avatud viimase kahe aasta (1959—1960) jooksul 14 sööklad ja 3 einelauda. Pole kaugel aeg, kus kõikides meie maa sovhoosides, kolhoosides, koolides jne. on avatud nõuetekohased sööklad.

Seega näeme, et jaehinna väärtusest kõrvalekaldumise võimalust ja selle tähtsust kommunistliku ühiskonna ülesehitamise praktikas on raske üle hinnata. Niisugustes tingimustes pole mingit majanduslikku otstarvet muuta kõikidel juhtudel reeglilik põhimõte, et kauba hind peab vastama kauba väärtusele, nagu seda taotleavad mõned majandusteadlased.

Vastavust ühelt poolt elanikkonna tarvete ja teiselt poolt ühiskonnas toodetavate hüviste hulga vahel ei pea me absoluutseks, vaid suhteliseks. Kõigepealt tuleb silmas pidada olemasolevate, tootmise poolt juba varem loodud tarvete täielikku rahuldamist. Kuid olemasolevate tarvete kõrvale tekib pidevalt uusi. Arenev teadus loob üha uusi eeldusi ühiskonna elus seni tundmata tootmisvahendite ja tarbeesemete valmistamiseks. Seni aga, kui luuakse niisugused tootmisvõimalused, mis suudavad vastavaid teaduslikke eeldusi ära kasutades uusi, tekkinud tarbeid täielikult rahuldada, eksisteerib uute toodete osas vastuolu nende tootmise ja tarbimise mahu vahel.

Seega on teatav vastuolu tootmise ja tarbimise mahu vahel paratamatu ka kommunistlikus ühiskonnas. Kuid

---

¹⁶ Vt. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi projekt, Tallinn, 1961, lk. 87.

sellise vastuolu esinemine, mis piirdub peamiselt uute hüvistega, on positiivne, ühiskondlikku tootmist edasiviiv nähtus.

ÜHISKONDLIKU TARBIMISFONDI OSATÄHTSUSE JÄRK- JÄRGULINE KASV ELANIKKONNA TARBIMISES

Rahvatulu baasil kujunev tarbimisfond jaguneb kahte ossa: 1) materiaalse tootmise sfääris töötajatele töö hulga ja kvaliteedi järgi tasu maksmise fond ja 2) ühiskondliku tarbimise fond. Tõsi küll, rahvatulu praeguse jaotamise korra juures kuulub ka osa akumulatsioonifondist sisuliselt ühiskondlikku tarbimisfondi, nimelt see osa akumulatsioonifondist, mis läheb kapitaal mahutusteks elamuehituse, kultuuri, tervishoiu jt. aladele.

Ühiskondlik tarbimisfond on sotsialistliku majanduse kategooria. Tema tekkimine ja arenemine on seotud sotsialistliku tootmisviisi arenemise ja kindlustumisega. Võib öelda, et kommunistlikus ühiskonnas kuulub ühiskondlikule tarbimisfondile suur tulevik: ta haarab lõppude lõpuks kogu tarbimisfondi. Järgnevalt vaatlemegi lähemalt ühiskondliku ja isikliku tarbimisfondi praegust suhet ja selle suhte edasise arenemise perspektiive.

Sotsialistlikus ühiskonnas jaotatakse suurem osa materiaalistest hüvistest ühiskonna liikmete vahel tasulisuse põhimõttel. Seejuures sõltub ühiskonna iga liikme osasäämismäär tema poolt ühiskonna heaks tehtud töö hulga ja kvaliteedi eest saadava palga suurusest.

Seni kui ühiskonnas pole loodud kõikide materiaalsete hüviste küllust ja kui töö pole muutunud kõigil ühiskonna liikmetel esimeseks eluliseks vajaduseks, peab püsima töö järgi jaotamise põhimõte, mis tagab töötajate materiaalse huvi ühiskondliku tootmise arendamise, tööviljakuse ja oma kvalifikatsiooni tõstmise vastu.

Paralleelselt sellega jaotatakse juba sotsialismi tingimustes üks osa hüvistest ühiskonna liikmete vahel mitte töö järgi, vaid tasuta. See osa hüvistest moodustabki ühiskondliku tarbimisfondi sisu. Tasuta jaotamine ühiskondlikust tarbimisfondist on praegustes tingimustes kommunistliku jaotuspõhimõtte arendamine.

Tõsi küll — et praegu on valitsevaks töö järgi jaotamise põhimõte, siis peegelduvad selle nõuded teatud määral ka ühiskondliku tarbimisfondi jaotamises. Näiteks saavad pen-

sionär ja üliõpilane oma sissetuleku sõltumatult nende poolt vahetult tehtud töö hulgast ja kvaliteedist. Kuid samal ajal on ka pensionil ja stipendiumil tööga teatud seos. Üliõpilane, kes ei soorita semestri eksameid, jääb järgmiseks semestriks stipendiumist ilma. Pensionär, kes on omal ajal rohkem töötanud, saab ka suuremat pensioni. Kuid selliste tululiikide seos tööga on palju kaudsem kui palga seos tööga.

Ühiskonna edasises arenemises, kui ühiskondlik tarbimisfond muutub ühiskonna liikmete materiaalsete tarvete rahuldamisel valitsevaks, kaob töö järgi jaotamise põhimõtte peegeldus ühiskondliku tarbimisfondi mõne osa jaotamises. Järelikult kui kommunistlik jaotuspõhimõte muutub ühiskonna jaotussuhetes valitsevaks, kristalliseerub üha rohkem ka tema avaldumisvorm.

Käesoleval ajal võib tarbimises ühiskondliku tarbimisfondi baasil eristada järgmisi põhilisi grappe: 1) haridus, 2) arstiabi ja elanikkonna puhkuse organiseerimine, 3) laste- ja kultuuriasutuste ülalpidamine, 4) sotsiaalkindlustus ja sotsiaalhooldus, 5) mitmesugused soodustused elanikkonnale, sealhulgas ühiskonna osa elamuehituses.

Käesoleval ajal moodustavad NSV Liidu tööliste ja teenistujate täiendavad tulud ühiskondliku tarbimisfondi arvel umbes ühe kolmandiku palga summast.¹⁷ Nõukogude riigi kulutused elanikkonna tarvete rahuldamiseks ühiskondlike fondide baasil kasvavad kiiremini kui elanikkonna muud tulud. See selgub järgmisest võrdlusest, mis iseloomustab töötajate peamiste tululiikide dünaamikat eelneva kaheksa aasta ja käesoleva seitseaastaku jooksul (prot-sentides).¹⁸

	1951—1958	1959—1965 (plaan)
1. Tööliste ja teenistujate rahapalk	124	126
2. Tööliste ja teenistujate reaaltulud	155	140
3. Kolhoosnike reaaltulud	185	140
4. Ühiskondlikud fondid (väljamak-sed ja soodustused)	180	170
5. Ühiskondlike fondide kasvutempo		
a) tööliste ja teenistujate rahapalga kasvutempo suhtes	1,45	1,35
b) tööliste ja teenistujate reaaltulu suhtes	1,16	1,21

¹⁷ Vt. «Вопросы экономики», 1961, № 1, lk. 41.

¹⁸ Vt. Sealsamas, lk. 40.

Seega näeme, et ühiskondlik tarbimisfond kasvab pidevalt. Ja teisiti poleks see mõeldavgi, sest ühiskondliku tarbimisfondi arenemine on meie ühiskonna sotsialismilt kommunismile liikumise baromeetriks. Ühiskondliku tarbimisfondi kiirem kasv võrreldes töö järgi jaotamise fondi kasvuga on sotsialistliku ühiskonna kommunistlikuks ühiskonnaks ülekasvamise majanduslikuks seaduspärasuseks.

1956. aastal moodustasid NSV Liidus sissetulekud ühiskondliku tarbimisfondi arvel 224,5 rubla iga töötaja kohta ja 84,5 rubla iga inimese kohta. 1965. aastal on need näitajad vastavalt 380 ja 160 rubla. Sellele lisanduvad seitse aastaku lõpul veel riiklikud kulutused akumulatsioonifondist elamute, koolide, kultuuri- ja tervishoiuasutuste ehitamiseks (üle 80 rubla iga töötaja kohta aastas). Kahekümne aasta pärast moodustab ühiskondlik tarbimisfond oma summalt ligikaudu poole kogu elanikkonna reaaltulude summast.

Edasi käsitleme küsimust, millises suunas arenevad ühiskondliku tarbimisfondi üksikud osad üleminekul sotsialismilt kommunismile.

Nõukogude võimu aastail on kooliõpilaste arv kasvanud 3,4-kordselt, tehnikumides ja teistes kesk-eriõppeasutustes õppijate arv 35-kordselt ja üliõpilaste arv 17-kordselt. Igale üliõpilasele kulutab meie ühiskond iga kuu (stipendiumi arvestamata) 75—100 rubla.

1958. aastal õppis koolides ligikaudu 30 miljonit inimest, 1965. aastaks tõuseb see arv 40 miljonini. Käesoleval ajal viiakse ellu üldist 8-klassilist koolikohustust. Lähemal aastakümnel kehtestatakse üheteistkümneaastane üldine ja polütehniline keskkoolikohustus kõigile kooliealistele lastele. Kõigis koolides hakatakse andma tasuta sooje einet, seatakse sisse pikendatud koolipäev tasuta lõunasöögi andmisega. Lapsi hakatakse tasuta varustama kooli vormiriietuse ja õppeabinõudega.¹⁹

Kõik see soodustab olulise erinevuse kadumist vaimse ja füüsilise töö vahel, mis on kommunismile ülemineku vajalikuks tingimuseks. On selge, et kõigi nimetatud abinõude ellurakendamisega peab kaasnema ühiskondliku tarbimisfondi suur kasv.

Meditsiinilise teenindamise progressist NSV Liidus rää-

---

¹⁹ Vt. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi projekt, Tallinn, 1961, lk. 88, 109.

gib juba see fakt, et 1913. aastal oli meie maal haiglates 207 000 voodikohta ja 23 000 arsti, 1959. aastal aga 1 600 000 voodikohta ja 380 000 arsti. Arstide arvult on Nõukogudemaa jõudnud maailmas esikohale. Iga 10 000 inimese kohta tuleb meil 17,9 arsti. Itaalias on vastav arv 14,5, teistes maades veelgi väiksem. Seitseaastaku lõpuks kasvab voodikohtade arv haiglates 2 148 600-ni, arstide arv aga 500 000-ni. Kommunismi ülesehitamise perioodil hakkavad haiged peale tasuta arstiabi kasutama ka tasuta sanatooriume ja ravimeid.

Käesoleval ajal on lasteaedades ja -sõimedes 4 miljonit kohta. Seitseaastaku lõpul viibib eelkooliealiste laste asutustes 25—30% ja internaatkoolides 10—12% vastavaealistest lastest. Kahekümne aasta perspektiivis on ühiskonna täielik hoolitsus kasvava põlvkonna eest.

Praegu kulutatakse ühiskondlikust tarbimisfondist ühe lasteaiakasvandiku peale umbes 30 rubla kuus. Vanemate kulutused moodustavad vähem kui veerandi sellest.

Väljamaksed sotsiaalkindlustuse alal kasvasid 2,97 miljardilt rublalt 1955. aastal 7,0 miljardi rublani 1960. aastal, mis annab ühe töölise ja teenistuja kohta täiendavat tulu peale palga 128 rubla aastas. Praegu on Nõukogude Liidus 18 miljonit riiklikku pensionäri ja peale selle veel need, kes saavad pensioni kolhoosidelt (1959. aastal 2 miljonit inimest). 1963. aastaks tõuseb vanaduspensionini minimaalmäär 34—40 rublani ja 1966. aastaks 45—50 rublani. Vastavalt sellele tõuseb ka teiste pensioniliikide tase. Kahekümne aasta pärast võtab ühiskond enda peale kõigi kodanike ülalpidamise, kes on kaotanud töövõime vanaduse ja invaliidsuse tõttu.

Mitmesugustes soodustustes on tähtsal kohal soodustused korteriüüri osas. Korteriüür moodustab koos kommunalteenustega meie maal keskmiselt 4—5% perekonna eelarvest. Korteriüüri selline tase ei suuda täielikult katta isegi elamute hooldamise kulusid. Elamufondi ehitamise kulud katab meil ühiskond. Kapitalistlikus ühiskonnas, kus korteriüür katab elamute ehitamise ning hooldamise kulud ja peab tooma majaanikule veel keskmise kasumi (paljudel juhtudel aga monopoolse kasumi), moodustab see 25—30% töötaja perekonna eelarvest.

Käesoleval seitseaastakul ehitatakse meie maa linnades ja töölisasulates 15 miljonit korterit, s. o. rohkem, kui on

ehitatud kõigi nõukogude võimu aastate jooksul linnades. Maal ehitatakse 7 miljonit elumaja. Suuri kulutusi tehakse sööklate ja teiste kommunaalteenuste materiaalse tehnilise baasi rajamiseks ja täiustamiseks. Sisuliselt tähendab see kõik ettevalmistust ja materiaalse tingimuste loomist üleminekuks vastavate tarvete kommunistlikule jaotamisele. Seega valmistavad ühiskondliku tarbimisfondi kulutused ise ette võimalusi ja vajadust selle fondi edaspidiseks kasvuks.

Kahekümne aasta pärast tagab ühiskondlik tarbimisfond: 1) laste tasuta ülalpidamise lasteasutustes ja internaatkoolides; 2) töövõimetute ainelise kindlustuse; 3) tasuta hariduse kõigis õppeasutustes; 4) tasuta arstiabi kõigile kodanikele, kaasa arvatud arstirohud ja haigete sanatoorne ravi; 5) tasuta korterid, samuti ka kommunaalteenused (vesi, gaas, küte); 6) tasuta kommunaaltranspordi; 7) mõnede elukondliku teenindamise liikide tasuta kasutamise; 8) puhkekodude, pansionide ja turismibaaside kasutamise eest võetava tasu järkjärgulise vähendamise ning nende osalise tasuta kasutamise; 9) järjest laialdasema elanikele toetuste ja stipendiumide maksmise ning soodustuste tegemise (toetused vallasemadele, stipendiumid üliõpilastele); 10) järkjärgulise ülemineku tasuta ühiskondlikule toitlustamisele (lõunasöök) ettevõtetes, asutustes ja tootmistööl töötavate kolhoosnike osas.²⁰

Kõige selle juures ei tohi aga hetkekski unustada, et ühiskondlik tarbimisfond saab kasvada ainult ühiskondliku tootmise arenemise alusel, rahvatulu ja tööviljakuse kasvu alusel. Ühiskondliku tarbimisfondi suurust kommunistliku ülesehitustöö igal konkreetsetel etapil ei määra elanikkonna tarvete maht, vaid ühiskonna käsutuses olevate materiaalse vahendite hulk.

Seepärast peab iga ühiskonna liige, enne kui ta pretendeerib mingisugusele osale ühiskondlikus tarbimisfondis, mõtlema hästi selle üle, mida tema on andnud ja annab sellesse fondi. «Iga tööline ja kolhoosnik, iga haritlane, kõik töötajad peavad andma oma jõukohase panuse sellesse suurde küllusesarve, mis peab pidevalt täituma. Ja siis annab end igapäev tunda ainelise elujärje tõus, vaimne kasv, üha kasvavate vajaduste rahuldamine... Ja kui me

---

²⁰ Vt. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmi projekt, Tallinn, 1961, lk. 88—89.

ääreni täidame oma sotsialistliku küllusesarve kõigi saadustega, siis võivad kõik inimesed täielikult rahuldada oma vajadused, niihästi materiaalsed kui ka vaimsed.»²¹

KAUBALIS-RAHALISTE SUHETE OSATÄHTSUS TÖÖTMISE JA TARBIMISE SEOSTAMISEL ÜLEMINEKUL KOMMUNISMILE

Kapitalistlikus ühiskonnas on hästi tuntud kõnekäänd: «Raha paneb rattad käima.» Tõepoolest, kapitalistlikus ühiskonnas ei saa ilma rahata midagi. Tänu tootmisvahendite eraomandusele on kapitalistlikus ühiskonnas kõik inimese eluks vajalikud materiaalsed ja vaimsed hüved tasulised, kõik on seal muutunud kaubaks, kaasa arvatud inimese tööjõud.

Sotsialistlikus ühiskonnas on kaubalis-rahaliste suhete sfäär tunduvalt kitsam. Vabrikud, tehased, kaevandused, maa, metsad — ühesõnaga põhilised tootmisvahendid ja inimese tööjõud — ei ole meil kaup, ostu-müügi objekt. Arstiabi saamiseks, haridustee jätkamiseks kes- või kõrgemates õppeasutustes, samuti paljude teiste hüviste saamiseks ei pea meie ühiskonna liikmed raha kulutama.

Täielikult väljaarenenud kommunistlikus ühiskonnas kaubalis-rahalsed suhted puuduvad hoopis. Kommunistlikus ühiskonnas toodetud hüvised ei muutu kaupadeks, neid ei osteta ega müüda, vaid jaotatakse ühiskonna liikmete vahel tasuta vastavalt nende tarvetele. Juba rohkem kui 80 aastat tagasi kirjutas F. Engels: «Kui ühiskond võtab tootmisvahendid oma valdusse, siis on kõrvaldatud kaubatootmine ja koos sellega ka saaduste valitsemine tootjate üle.»²² See aga tähendab, et kommunistlikus ühiskonnas on kadunud materiaalsete hüviste tootmine kaupadena ja ka sellised majanduslikud kategooriad, nagu kauba väärtus, hind, raha jt.

Nõukogude rahvas on sotsialismi täielikult ja lõplikult üles ehitanud. NLKP XXI kongress tähistas meie maa astumist uude arenemisperioodi — kommunismi laiahaardelise ehitamise perioodi. Tekib küsimus, kas kaubatootmisega seotud kaubalis-rahaliste suhete osatähtsus ei peaks ühiskonna praegusel arenemisetapil hakkama järk-järgult

²¹ N. S. Hruštšov, «Paremini juhtida põllumajandust». «Rahva Hääl» 1. märtsist 1961.

²² F. Engels, Anti-Dühring, Tallinn, 1951, lk. 250.

vähemena ja kas me ei peaks sellele vähenemisele teadlikult kaasa aitama. Püüame alljärgnevalt sellele küsimusele vastata.

Sotsialismilt kommunismile ülemineku seaduspärane protsess on seotud sotsialistlikule tootmisviisile omaste objektiivsete majandusseaduste ja kategooriate teadusliku ning kõige täielikuma ärakasutamisega. Sama kehtib ka kaubatootmise ja sellega seotud majanduslike kategooriate kohta. Sotsialismilt kommunismile ülemineku perioodi kestel säilivad kaubatootmine ja kaubalis-rahalisel suhted. Viimaste oskuslik kasutamine aitab kaasa sotsialistliku ühiskonna kommunistlikuks ülekasvamise protsessile, seda nii materiaalsete hüviste tootmise kui ka jaotamise sfääris. Käesoleval juhul vaatame nende osatähtsust peamiselt jaotamise valdkonnas.

Tuleb öelda, et inimeste tarvete rahuldamine nii sotsialistlikul kui ka kommunistlikul põhimõttel on praegusel perioodil väga tihedalt seotud kaubalis-rahaliste suhetega.

Sotsialistliku jaotuspõhimõtte osas on kõik täiesti selge. Töö hulga ja kvaliteedi alusel saadud palga eest ostab tööline või teenistuja kauplusest vajalikke tarbeesemeid või tasub vastavates asutustes teenuste eest. Raha kui üldine ekvivalent on vahendiks, mille abil mõõdetakse, kui palju iga inimene ühiskonnale annab ja kui palju ta ühiskonnalt saab.

Ka tarvete rahuldamine tasuta jaotamise põhimõttel on teatud määral seotud kaubalis-rahaliste suhetega. Võtame näiteks sellised kommunistliku jaotamise elemendid nagu pensionid, stipendiumid ja teised juurdemaksed elanikkonnale, mis ei erine oma kasutamise väliselt vormilt palgast. Ühiskond annab selliseid tulusid oma liikmetele sõltumata nende poolt vahetult tehtud töö hulgast ja kvaliteedist. Pensionärid, üliõpilased jne. kasutavad oma sissetulekuid täpselt samuti nagu tööline palka. Oma tarbeid rahuldavad nad kaupade ostu-müügi teel, s. o. kaubalis-rahaliste suhete kaudu.

Ostu-müügi suhetega on seotud ka ühiskonna liikmete tarvete rahuldamine tasuta ja osaliselt tasuta jaotamise põhimõtte alusel selliste asutuste kaudu, nagu lastesõimed ja -aiad, koolid, internaatkoolid, sanatooriumid, puhkekodud, kultuuriasutused. Ükski neist asutustest ei saa talle vajalikke toidu- ja tööstuskaupu kaubandusvõrgust tasuta, vaid ainult ostmise-müümise teel, rahalise ekvivalendi

vastuandmise tulemusena. Raha vajalike kaupade ostmiseks saab selline asutus kas täielikult riigi eelarvest (haiglad, koolid) või siis eelarvest ja teatud osas ka ühiskonna liikmetelt (puhkekodud, lasteaiad).

Kaubalis-rahaliste suhete kasutamisel viimati mainitud asutustes on see iseärasus, et siin on välistatud üksikisikute vahetu osavõtt laiatarbekaupade ostu-müügi aktidest. Neid operatsioone teostavad riiklikud ja kooperatiivsed ettevõtted või ühiskondlikud organisatsioonid. Seega rahuldatakse ühiskonna liikmete tarbed antud juhul peamiselt kommunistlikul põhimõttel, kuid kaubalis-rahaliste suhete olemasolu tingimustes ja kaasabil, mille subjektideks pole enam iniviidid, vaid kollektiivid, ettevõtted.

Materiaalsete hüviste uue, kommunistliku jaotamise põhimõtte ühendamine kaubalis-rahaliste suhetega on seotud ühiskonna tootlike jõudude antud arenemistasemele vastava kõige otstarbekohasema majandamisvormiga — isemajandamisega, mis garanteerib materiaalse huvi tootmise ja jaotamise sfääris.

Kõik see lubab anda mõningase perspektiivi kaubalis-rahaliste suhete saatuse kohta kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodil.

Seni kui teatud hüvise või hüvistegrupi osas tasakaalus olev pakkumise ja nõudmise maht on väiksem ühiskonna tarvete mahust, tuleb paratamatult teostada töö järgi jaotamist kaubalis-rahaliste suhete vormis. Edaspidi väheneb järk-järgult palga eest ostetavate hüviste hulk ja suureneb tasuta jaotatavate hüviste osatähtsus. Seega väheneb järjekindlalt inimeste vahetu osavõtt kaubalis-rahalistest suhetest. Samal ajal suureneb ettevõtete ja asutuste osa laiatarbekaupade ostmisel-müümisel.

Sellise protsessi käigus valmistataksegi järk-järgult ette üleminekut kommunistlikule jaotuspõhimõttele. Kaubalis-rahaliste suhete olemasolu ja kasutamist võib aga eeldada ühiskonna elus seni, kuni viimasedki inimeste tarbed rahuldatakse tasuta jaotamise põhimõttel. Karl Marxi sõnade järgi on see võimalik siis, «kui töö on lakanud olemast ainult elatisvahend ja on ise saanud esimeseks eluvajaduseks; pärast seda, kui koos indiviidide igakülgse arenemisega on kasvanud ka tootlikud jõud ja kui kõik ühiskondliku rikkuse allikad on hakanud voolama täie jõuga...»²³

²³ K. M a r x, Gotha programmi kriitika, Tallinn, 1957, lk. 15.

SISUKORD

Sissejuhatuseks	3
Mõningaid üldmõisteid tootmise ja tarbimise seostamise alalt	5
Rahvatulu jagunemine akumulatsioonifondiks ja tarbimisfondiks	7
Nõudmise ja pakkumise vahekord ning neid mõjutavad tegurid	10
Olulised muutused tarbimise struktuuris	22
Sotsialistlikult jaotuspõhimõttelt kommunistlikule jaotuspõhimõttele ülemineku eeldused	29
Ühiskondliku tarbimisfondi osatähtsuse järkjärguline kasv elanikkonna tarbimises	35
Kaubalis-rahaliste suhete osatähtsus tootmise ja tarbimise seostamisel üleminekul kommunismile	40

Метса Герберт Адальбертович
Парвел Калью Александрович
ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ ВЗАИМОСВЯЗИ
ПРОИЗВОДСТВА И ПОТРЕБЛЕНИЯ
ПРИ ПЕРЕХОДЕ К КОММУНИЗМУ

На эстонском языке

Обложка Л. Круусмаа

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja M. Juske
Kunstiline toimetaja E. Palmiste
Tehniline toimetaja H. Kohu
Korrektoirid A. Nurmoja ja M. Teemägi.

Ladumisele antud 22. VIII 1961. Trükkimisele antud
23. IX 1961. Paber 54 × 84, 1/16. Trükipoognaid 2,75.
Formaadile 60 × 92 kohaldatud trükipoognaid 2,26.
Arvutuspoognaid 2,34. Trükiarv 3000. MB-01177.
Tellimise nr. 7422. Hans Heidemanni nim. trükikoda,
Tartu, Olikooli 17/19. II

Hind 7 kop.

7 kop.

A

17346

187395

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00462703 2